

Jenský plán

Petera Petersena

Mgr. Radek Pospíšil

Motto:

„Učíme se, pracujeme, zpíváme a hrajeme si společně. Všichni jsme za naše společenství odpovědni.“

Peter Petersen (1884-1952)

- pedagog a filosof ovlivněný Lamprechtem a Wundtem
- působí na Lichtwarkově pokusné škole v Hamburku-Winterhude
- první snahy o rozdělení vyučování na základní výuku a kurzy, idea školního společenství
- stěžejní rok 1925, nástup na univerzitu v Jeně
- spisy Obecná pedagogika (1924), Vnitřní reforma školy a nová výchovy (1925), Nové pedagogické hnutí v Evropě (1925), Malý Jenský plán (1927) a Nauka o vedení vyučování (1937)

Základní myšlenky a východiska I.

- celoživotní cyklus za účasti vychovávaného i vychovatele (jeho funkce je řídicí)
- služba vychovatele dítěti, učitele žáku
- „životní společenství“ - seskupení lidí za účelem společného života a práce ve škole
- získávání poznatků ze všech oblastí vlastní činností, rozvíjení myšlení v komplexních souvislostech a schopnosti řešit problémy
- základem reálná situace a učení se v reálné situaci
- přiblížení se životu, realitě implementované do praxe školy

Základní myšlenky a východiska II.

- „pedagogická situace“ - situace, v níž se tvoří problémy a otázky jak určené učiteli, tak žákovi, tyto otázky je třeba řešit, reagovat na ně, zodpovědět je; propojenost učitele a žáka
- dvě roviny (pohled na učitele a jeho aktivitu)
 - vedení vyučování
 - vedení ve vyučování
- cílem pedagogiky není tradiční výchova, ale výchova založená na modelu rodinné výchovy
- rodič, je v jenském plánu nahrazen tzv. obcí, která vychovává své členy k vzájemné pospolitosti

Základní myšlenky a východiska III.

- rozdělení vyučovací látky - tři základní pojmy, „bůh, příroda a svět člověka“
- týdenní plán práce na těchto termínech postaven - okruhy vědění vyjádřené pojmy: bůh, příroda a lidskost (navazuje získávání vědomostí a dovedností za pomoci kursů různého zaměření)
- dělení na napět'ová pole
 - látka (co může být objektem poznání)
 - to, co nelze beze zbytku pochopit
- smysl pedagogických situací v tzv. „akceptaci a převzetí napětí“

Základní myšlenky a východiska IV.

- dvě propojené roviny:
 - a) v rovině člověka, jenž přijme vnitřní napětí (filosofování a uvažování; nazírání, pocítování a vnímání a proniknutí do problematiky, zbožností)
 - b) na základě tří základních stanovisek vyvozuje čtyři prvotní formy (rozhovor, hra, práce a slavnost)
- okruhy týdenního plánu
 - bůh (rozhovor, slavnost)
 - příroda (rozhovor, práce, slavnost)
 - člověk (rozhovor, hra, práce, slavnost)

Základní organizace vyučování I.

- škola pro 400 – 500 žáků
- jeden učitel by se měl starat o 50 žáků
- čtyři základní kmenové skupiny:
 - nižší skupina (1. - 3.ročník)
 - střední skupina (4. - 6.ročník)
 - vyšší skupina (7. - 8.ročník)
 - skupina mládeže (9. - 10.ročník)
- děti ve třídě seskupeny dle chronologického věku i se svými vrstevníky

Základní organizace vyučování II.

Nižší skupina	(1.-3. ročník) věk 6-8 let	čtení, psaní, počítání; práce ve skupinách; didaktické hry; kreslení, náboženství, hudebně gymnastická výchova
Střední skupina	(4.-6. ročník) věk 9-11 let	skupinová práce v nauce o kultuře, zeměpise; kurzy v jazyce a počtech; odborné kurzy - cizí jazyk; hudebně gymnastická výchova; náboženství
Vyšší skupina	(7.-8. ročník) věk 12-13 let	skupinová práce; řešení společenských otázek; odborné kurzy; případně druhý cizí jazyk
Skupina mládeže	(9.-10. ročník) věk 14-15 let	vzdělání připravující pro povolání; skupinové vyučování; odborné kurzy

Základní organizace vyučování III.

- rozvrh nekoncipován do vyučovacích hodin s tradičními vyučovacími předměty, ale do tzv. kurzů
- kurzy povinné (základní kurzy mateřského jazyka a matematiky a úvodní kurzy k ostatním předmětům) a volitelné
- školní třída mívá v podobu jednoduché obytné místnosti, tzv. školního obytného pokoje
- lehké a jednoduché stolky a židle, řada poliček a skříněk
- pomůcky dostupné každému, žáci se podílí na výzdobě třídy

Základní organizace vyučování IV.

- žáci ve školním pokoji pracují ve dvou až čtyřčlenných skupinkách, tyto skupinky mají co největší možnou míru svobody
- školní řád má podobu zákona, který vytváří a určují sami žáci (co kolektiv schválí je závazné pro jednotlivce)
- hodnocení – kombinované, známky kritizovány, ale uplatněny, je však možné je doplnit slovním a písemným hodnocením, v prvních letech výuky známkování zrušeno
- neexistuje vysvědčení v tradiční podobě

Základní organizace vyučování V.

- škola musí plynule navazovat na mimoškolní život dítěte
- do týdenního plánu práce se tak včleňuje i sobota a neděle, kterou dítě tráví se svými rodiči v rodině (prakticky probíhá výuka)
- týden bývá zahájen a ukončen slavnostmi počátku a závěru týdne
- od úterý do pátku zařazeny kurzy pro matematiku a jazykovou výuku
- v závěru dopoledního vyučování úvodní nebo procvičovací kurzy pro jednotlivé kmenové skupiny

Základní organizace vyučování VI.

- mezi vyučováním dopoledním a odpoledním je tzv. školní volno, velká přestávka mezi vyučováním v délce 40 - 50 minut
- tři části v délce trvání max. 15 minut (pohybová aktivita, klidová část s odpočinkem a volné hry)
- odpolední kurzy práce v dílnách, hry, sport, výuka cizích jazyků
- definuje vnitřní a vnější podmínky pro pedagogickou práci

Základní organizace vyučování VII.

- a) vnější podmínky
 - stanovený počet týdenních hodin pro jednotl.skupiny
 - střídání prostor pro různé vyučovací situace
 - zvláštní zařízení prostoru pro rozmanité pedagog.situace
 - souhlasu rodičů podřízený začátek a konec školní práce
- b) vnitřní podmínky
 - rozdělení individuální a skupinové práce podle pracovního materiálu, který je k dispozici
 - průběh vyučování v přesně stanoveném čase během školního dne
 - smysluplné zařazení školní práce do přirozených pracovních rytmů dne, týdne a roku

Formy vyučování

- čtyři základní formy vyučování
 - rozhovor
 - hra
 - práce
 - slavnost
- při účelném střídání forem jsou naplňovány základní cíle Petersenovy pedagogiky - rozvoj sociálních kontaktů, utváření schopnosti sociální komunikace, možnost seberealizace jedince nebo rozvoj jeho tvořivosti

Formy vyučování - rozhovor

- činnost učitele a žáků, při níž spolu vzájemně komunikují
- kruh – mezi učitelem a žákem žádná překážka, každý dostává možnost vlastního vyjádření, spolurozhodování
- blok – žáci i učitel sedí na stolicích sestavených do čtverce či pětiúhelníku, každý má pevně určené místo, jedna daná činnost i úkol
- neformální kruh – volné seskupení žáků a učitele, dovoluje žákům komunikovat mezi sebou navzájem a skupiny utvářet podle vlastního přání
- kupa – příležitostná forma sjednocení dětí (práce na zahradě, návštěvě divadla, naučná stezka), možnost rozhovoru při práci nebo zaměstnání, v přírodě „tábořící skupina“

Formy vyučování - hra

- plánované hry s jasnými pravidly
- volná hra – realizována v místnosti vybavené pro hraní, využití v nižší // spodní skupině jednou týdně v hodinách volného hraní a modelaření
- vyučovací hry – výuka ve třídách, vhodně didakticky upraveny
- účelové hry – využití o přestávkách, v tělesné výchově, jasně vedeny a předem naplánovány, dokonale promyšleny a připraveny (hry řízené)
- vizuální hry – improvizované dramatizace, loutkové hry, hry s maňásky, verbálně improvizční výstupy, vlastní dramatické výstupy dětí v připravených scénkách či divadelní představení s rolemi pro jednotlivé žáky

Formy vyučování - práce

- nejčastěji používanou metoda, každý den věnováno asi 100 minut
- v kmenových skupinách se nejčastěji pracuje formou skupinové práce (skupiny soustředěny okolo pracovních stolků), učitel tvorbu neovlivňuje, žáci je tvoří spontánně, využití při čtení, psaní, počítání, malování; žáci se učí pracovat s informacemi, vyhledávat je, získávat i zpracovávat
- kursy – několik druhů kurzů, úvodní kursy - seznamování nových žáků s prostředím, osvojování nových pracovních technik; úrovňové kursy - rozdělují žáky podle nadání, mateřský jazyk a matematika; zaškolovací kurzy - zaškolují žáky do nových technik (použití map, zřizování tabulek); zvláštní kursy - děti se zájmem o jistou oblast; volitelné kursy - žáci sami utváří po stránce obsahu a podporují zvláštní nadání a zájmy

Formy vyučování - slavnost

- posiluje vzájemné vztahy v kolektivu a rozvíjí citový život dětí
- slavnost rána nebo oslava konce týdne - učitel navrhuje program činnosti, žáci se podílejí na jeho utváření
- slavnost adventu, vánoc – učitel řídí a vede slavnosti pořádané u příležitosti různých společenských svátků
- slavnost přijímání nových žáků – učitel řídí slavnost, žáci se podílí ve skupinách nacvičením programu pro nové žáky
- slavnosti organizované samotnými žáky – učitel nechává veškerou aktivitu a starosti s přípravou a realizací na žácích; využití u příležitosti narozenin dětí, loučení se s učiteli nebo žáky

Současnost Jenského plánu

- nejvíce rozvinuto v Nizozemí (nepoznamenáno minulostí)
- dále Německo, Belgie, USA, u nás nerozvinuto
- jeden z hlavních přínosů Jenského plánu pro inovaci školy a výchovy - snaha o integraci individuálních a sociálních cílů, snaha o rozvoj jedince jako osobnosti i jako člena lidské společnosti

Literatura:

- DIETRICH, TH. *Die Pädagogik Peter Petersens: der Jena-Plan: Modell einer Humanen Schule.* Bad Heilbrunn : J. Klinkhardt, 1986.
- HRDLIČKOVÁ, A. *Alternativní pedagogické koncepce.* České Budějovice : Jihočeská univerzita České Budějovice, Pdf, 1994.
- SVOBODOVÁ, J., JŮVA, J. *Alternativní školy.* Brno : Paido, 1996.
- SVOBODOVÁ, J. (ed.). *Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí – Zdroje inspirace pro učitele.* Brno : MSD, 2007.
- PRŮCHA, J. *Alternativní školy.* Praha : Portál, 1996.
- RÝDL, K. *Alternativní pedagogické hnutí v současné společnosti.* Brno : vlastním nákladem, 1994.
- RÝDL, K. *Peter Petersen a pedagogika Jenského plánu.* Praha : ISV nakladatelství, 2001.